

Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?*

Bülent Özgül

Öğr. Gör. Dr.

Süleyman Demirel Üniversitesi

Yalvaç MYO, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü

E-posta: bulentozgul@sdu.edu.tr

Özet: Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de siyasi partilerle çeşitli şekillerde ilişki kuran yandaşların, ne tür liderlik beklentilerine sahip olduklarını ve bu beklentilerin hangi faktörlerden, ne ölçüde etkilendiklerini açıklamaktır. Siyasi liderlik, bir siyasi hareketin ya da partinin ulaşmaya çalıştığı amaçlar için yandaş kazanmak ve kazanılan yandaşları hedefe ulaşmak için organize ve motive ederek yönetme ve yöneltme eylemidir. Siyaset bilimi alanında yapılan çalışmaların birçoğunun merkezinde siyasi liderlik bulunmaktadır. Son yıllarda giderek artan biçimde, insanların siyasi tercihlerini yaparken ideolojiden, program ve tüzüklerden ziyade somut siyasi ürünler olarak görünen lider, vaatler, adaylar gibi unsurlara baktıkları görülmektedir. Siyasi liderlik üzerine yapılan çalışmalar, siyasette gücün kaynağına bağlı olarak, siyasi liderliğin ne tür özelliklere sahip olması gerektiği üzerine yoğunlaşmışlardır. Liderlik süreci, lider, izleyiciler ve koşulların bir fonksiyonudur. Liderle beraber, izleyenler ile koşulların ve tüm bu faktörler arasındaki etkileşimin ele alındığı bir bakış açısı, sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Belli başlıları otoriter, karizmatik, dönüşümcü ve demokratik olarak bilinen siyasi liderlik tiplerinin yandaşlarca nasıl algılandığı, bu tiplerle ilgili beklentilerin nasıl oluştuğu ve hangi faktörlerden etkilendiği, liderin özellikleri kadar önem taşıyan faktörlerdir. Türkiye örneğinde, yandaşların siyasi özelliklerinin, liderlik beklentilerine etki eden faktörler oldukları tespit edilmiş, liderliğin sadece lider odaklı bir süreç olmadığı, izleyici ve şartların da önemli ölçüde etki sahibi olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Siyaset, siyasi liderlik, yandaş, beklenti, siyasi parti

What Kind of Leadership Does Turkey Want?

Abstract: The aim of this study is to clarify what kind of leadership expectations the advocates of the parties have and by which factors and how much these expectations are affected in Turkey. Political leadership is an act of political movements and parties to gain advocates to reach their aims and an act of managing and guiding the advocates to reach the aim by means of organizing and motivating. Political leadership

---

* Bu makale, yazarın 'Siyasi Partilerde Yandaşların Liderlik Beklentilerini Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler' (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD, Isparta, 2015) adlı ve Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 3185-D1-12 no.lu proje ile desteklenen Yrd. Doç. Dr. Hakan Mehmet Kiriş danışmanlığında tamamlanan doktora tezine dayanmaktadır.

appears to be at the center of most of the studies done in political sciences sphere. Recently, it has appeared that when people make choice, they take into consideration the concrete political products such as the leader, candidates and promises rather than ideology, the party programme or the regulations. These studies have been focused on what kind of features the political leaders must have depending on the source of power in politics. The process of leadership is a function of a leader, followers and conditions. A viewpoint tackling the followers and conditions with the leader and the interaction between all these factors provide a better come out of the process. How political leadership types, some of which are known as authoritarian, charismatic, transformational democratic, are perceived by the followers, how the expectations about these types appeared and from which factors they are affected are the factors as crucial as the features of the leader. In the case of Turkey, it is determined that the political features of the followers are the factors affecting leadership expectations and that leadership is not only a leader oriented process, but the followers and conditions are also considerably efficient.

Key Words: *Politics, political leadership, follower, expectation, political party.*

Giriş

Siyasi liderlik, siyaset kadar eski bir konudur. Siyasi liderlik konusu, üzerine çok konuşulan, değerlendirme yapılan ve popüler bir konu olmasına karşın bu alanla ilgili olarak yapılan bilimsel çalışmaların çok fazla olmadığı görülmektedir. Siyaset alanındaki liderlik çalışmalarının büyük çoğunluğu, liderin özellikleri üzerine yoğunlaşmış olup, siyasi liderliğin tüm boyutlarıyla ele alınarak değerlendirildiği çalışmaların sayısının yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, liderlik sürecini, liderin yanı sıra sürecin diğer unsurları olan koşullar ve izleyicilerle birlikte ele alarak anlamaya çalışmaktır. Liderlik, lider, koşullar ve izleyicilerin bir bütün olarak özellikleri ve etkileşimiyle ortaya çıkan bir süreç olduğu için, liderin izleyicilerinin siyasi liderlik beklentilerinin hangi faktörlerden, nasıl etkilendiğini ortaya koymak, sürecin nasıl işlediğini anlamak bakımından önem taşımaktadır.

Özel olarak siyasi parti dediğimiz örgütsel yapıların, diğer örgütlerden temel bazı farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklar, siyasi partilerdeki yönetim ve liderlik süreçlerini de özelleştirmektedir. Özellikle siyasi partilerle ilişki kurmanın daha çok gönüllülük esasına bağlı olması ve ilişkinin sınırlarının bireylere göre farklılık göstermesi nedeniyle, siyasi partilerdeki liderlik süreci, diğer örgütlerden çok daha önemli bir etkiye sahiptir.

Çalışmada, siyasi liderlik kavramı ve siyasi liderlik tipleri, siyaset literatüründeki çalışmalar çerçevesinde ele alınarak, temel özellikleri ortaya konulmuştur. Siyasi liderlik tipleri, başlıca otoriter, karizmatik, dönüşümcü ve demokratik liderlik olarak ele alınmış olup, bu liderlik tiplerinin farklı özellikleri izah edilmiştir. Siyasi parti yandaşlarının liderlik beklentilerini etkileyen siyasi faktörler sıralanarak, bu faktörlerin etkilerinin, hangi koşullarda, ne şekilde ve hangi boyutta gerçekleşebileceği açıklanmıştır.

Siyasi partilerde yandaşların liderlik beklentilerini etkileyen faktörler üzerine Türkiye genelinde 35 ilde yapılan alan araştırmasının bulguları paylaşılarak, araştırılan etkinin boyutları saptanmaya çalışılmıştır.

Siyasi Liderlik

Çok eski tarihlerden beri insan, kimin yönettiğini ve yönetmesi gerektiğini, bir toplumda siyasi otoriterin temellerinin neler olduğu veya olması gerektiği sorularının cevaplarını ve bazı bireylerin toplumun kurallarının ve siyasetinin belirlenmesindeki istisnai etkiyi nasıl ve niçin ele geçirdiğini, uyguladığını ve diğerlerinin bunu neden yapamadığını sormuş, tartışmış, kurgulamaya çalışmıştır (Edinger, 1976: 3).

Bireylerin siyasi tutumları ve tercihleri konusunda soyut görünen ideoloji, program gibi unsurlar karşısında, somut görünen lider, aday, imaj gibi unsurların daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Bu da, yandaşlarda ideoloji gibi faktörlerin gücünün azalmasıyla örgütsel adanmışlık düzeyinin düşüş göstermesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, örgütsel adanmışlık düzeyini yükseltmek, yani yandaşların bağlılığını sağlamak için liderlik ve liderin özellikleri daha önemli hale gelmiştir. Siyasi partiler için yandaşların bağlılıklarını arttırmak ile liderlik beklentilerini doğru tespit etmek arasında doğrusal bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle, yandaşların liderlik beklentilerini ve beklentileri etkileyen faktörleri tespit etmek siyasi partilerin başarıları için çok önemli hale gelmektedir (Komsuoğlu, 2008: 52).

Kellerman, siyasi liderliğin, grup sürecinin odağı, kişilik ve etkileri, bir itaate teşvik etme sanatı, davranış, bir ikna biçimi, güç ilişkisi, hedefe ulaşmanın aracı, farklılaştırılmış bir rol olarak çok farklı biçimlerde tarif edilebileceğini söyler (Kellerman, 1986: 70). Siyaseti doğrudan siyasi liderlikle tanımlayan bir görüş olarak Tucker'ın "Liderlik Olarak Siyaset" isimli kitabında, siyaset, siyasi bir topluluğun ve tüm faaliyetin liderliği olarak tanımlanmaktadır (Tucker, 1981: 7). Weber de "Meslek Olarak Siyaset" isimli çalışmasında, siyaseti, bir siyasi topluluğun, bugün için de devletin önderliğini yürütmesi ya da önderliğini etkilemesi olarak tanımlamıştır (Weber, 1996: 12). Burns, siyasetin güç olarak görülmesinin, gücün siyasetteki rolünün ve bunun yanında liderliğin asıl rolünün göz ardı edilmesine yol açtığını düşünmektedir. Burada güce sahip olan ve güçten etkilenenin güdeleri ve olanakları önemlidir. Liderler, bir çeşit güce sahip bireylerdir (Burns, 1979: 13).

Siyasi liderlik, bir siyasi hareketin ya da partinin ulaşmaya çalıştığı amaçlar için yandaş kazanmak ve kazanılan yandaşları hedefe ulaşmak için organize ve motive ederek yönetme ve yöneltme eylemi olarak tanımlanabilir. Siyasi lider de, örgütünü ve yandaşlarını ya önceden belirlenmiş hedeflere ya da bizzat kendi ürettiği hedeflere ulaşmak için yönlendiren ve peşinden sürükleyen kişidir.

Siyasi lider, örgütünün, yani yönettiği siyasi partinin hedefine ulaşması için, yüksek düzeyde bir ikna, inandırma ve bağlılık yaratma gücüne sahip olabilmelidir. Çünkü, diğer örgütlerde olduğu gibi, siyasi parti liderinin elinde, ücret, yükselme, izin, vb. gibi somut ödüllendirme ya da işten çıkarma, maaş kesme, ilerlemesini durdurma, vb. gibi cezalandırma araçları yoktur. Dolayısıyla, liderlik ederken kullanacağı en önemli gücü, insanlar üzerinde yaratacağı ikna ve inandırma etkisi ile kendisine yönelik oluşturacağı hayranlık, sevgi ve saygı olacaktır. Bu nedenle, siyasi liderin kişilik ve iletişim özellikleri, diğer örgüt liderlerine göre daha önemli hale gelmektedir.

Lider, dünyanın bütün ülkelerinde seçmenlerin değerlendirmelerinde ve tercihlerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki, bir ülkede demokrasinin gelişim düzeyi, toplumun özellikleri ve içerisinde bulunulan şartlara bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte, uygulamalar bu etkinin önemli olduğunu göstermektedir. İslamoğlu'na göre, Türkiye'de seçmenlerin büyük ölçüde lidere bağlı olarak oy kullanması söz konusudur. Seçmene hangi partiye oy verdiği/vereceği sorulduğunda, parti isminden çok, liderin ismini söylemektedir (İslamoğlu, 2002: 116-117). Diğer yandan, Sitembölükbaşı'nın üç ayrı araştırmasının sonucunda, lider faktörü, oy vermeyi etkileyen faktörler arasında hep ikinci sırada çıkmıştır. İlk sırayı ideolojik faktörler alırken, lideri faktörü ikinci sırada yer almıştır (Sitembölükbaşı, 2004: 158-159). Özkan tarafından yapılan araştırma sonucuna göre de, seçmenin oy kullanırken önem verdiği hususların başında lidere olan inanç ve parti programı gelmektedir (Özkan, 2004: 182). Ağırlığının oranı değişse de, siyasi parti lideri, yandaşları için artık giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu nedenle, yandaşların nasıl bir lider istedikleri, belli özelliklerin yandaşlar açısından ne derece önem arz ettiği veya bir siyasi liderde ne tür özellikleri görmeyi arzu ettikleri hususu siyaset açısından artan bir önem taşımaktadır. Polat ve Külter'e göre, siyasi partiler iktidara gelebilmek için yandaşların lidere yönelik bu istek ve beklentilerini iyi tespit etmek zorundalar (Polat ve Külter, 2008: 8). Yıldız'a göre, liderlerin siyasi süreçteki belirleyici konumu, sadece Türkiye için değil, birçok ülke için de söz konusudur. Ona göre, siyasetin temel aktörleri artık siyasi partiler değil, siyasi liderlerdir ve bu durum siyasi sistemden bağımsızdır (Yıldız, 2002: 81).

Lideri siyasi ilişki bağlamında yandaşların gözünde daha da önemli hale getiren bir diğer nokta da, Polat ve Külter'e göre, siyasi partiyi, politikalarını, söylemlerini ve adaylarını liderin şahsında somut hale getirmeleridir (Polat ve Külter, 2008: 9). Kışlalı da bu durumu seçmenlerin algılaması zor olan bir kurumsal yapıyı (parti gerçekliğini) lider gibi somut bir kişiyle bütünleştirmeleriyle açıklamakta ve lidere bağlanmanın seçmenler açısından daha kolay ve daha anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Kışlalı, 1987: 233).

Liderin gerek partililer, gerekse seçmenlerin davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin birbirine yakın, ancak farklı görüşler mevcuttur. Bunlar kısaca özetlenecek olursa, örneğin, bir siyasi lidere oy verirken seçmenleri motive edebilecek faktörler üzerine yapılan bir çalışmada en önemli unsurun seçmenlerin bir siyasi liderde aradıkları ortak özellikler olduğu tespit edilmiştir

(Dean, 2004: 257). Bir başka çalışmada, seçmenlerin bir siyasi lider seçiminde dikkat ettikleri en önemli faktörün seçim tecrübesi olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Palmer'e göre seçmenlerin oy verme davranışını etkileyen tecrübelerdir (Palmer, 2002: 349). Zaccaro ve diğerleri de seçmenlerin siyasi tercihlerinin, seçimlerde edindikleri tecrübeye göre değiştiğini vurgulamıştır. Bunun yanında, seçmenlerin her duruma uygun davranış kalıpları geliştirebilen liderleri daha başarılı buldukları da aynı çalışmada vurgulanmıştır (Zaccaro vd., 1991: 317).

Siyasi liderlik süreci ve nitelikleri, birçok bakımdan, geçmişe göre çok daha önemli hale gelmiş ve siyaset bilimi alanında çalışma yapılması gereken bir konu olarak ilgi çekmeye başlamıştır.

Siyasi Liderlik Tipleri

Yönetim literatüründe farklı liderlik yaklaşımları çerçevesinde liderlik türleriyle ilgili çok sayıda sınıflandırmaya rastlanmaktadır. Siyasi liderlik alanında da farklı yaklaşımlarla çeşitli sınıflandırmalar yapılarak liderler ve liderlik süreci nitelendirilmeye ve incelenmeye çalışılmıştır. Liderlerin siyasi yaşamları boyunca tek tip bir liderlik davranışı sergilemesi, siyasi partiler ve seçmenlerde uzun bir dönemde tek tip bir liderlik beklentisi oluşması her zaman gözlenen bir durum değildir. Bunun yanında, bir liderin farklı dönemlerde farklı liderlik tarzlarıyla hareket etmesi ve yandaşlarda da farklı koşullarda farklı liderlik beklentilerinin oluşması örnekleri söz konusudur. Bu bakımdan liderlik tiplerini ayırt ederken, hem yönetim alanında hem de siyaset alanında yapılmış çalışmalarda izlenen yöntem tercih edilerek, siyasi liderlik tipleri, en çok üzerinde durulan sınıflamalar çerçevesinde değerlendirilecektir.

Çalışma kapsamında ele alınacak siyasi liderlik tipleri otoriter, demokratik, karizmatik ve dönüşümcü liderlik tipleridir.

Otoriter liderlik tipi, en eski liderlik türü ve sürecini anlatır. Zira uzun yüzyıllar boyunca, yönetme hakkını elde etme ve sürdürme için fiziksel güce dayalı bir liderlik yarışı, toplumları yönetmek için lideri otoriter, hatta çoğu zaman zorba bir yönetim anlayışına mecbur bırakmıştır.

Otoriterlik kavramının gerisinde otorite olgusu bulunmaktadır. Bal'a göre, en geniş anlamıyla otorite, bir iktidar biçimidir. Otorite, herhangi bir cebir veya manipülasyondan ziyade, otoriteye itaati kabul etmeye yani rızaya dayanır (Bal, 2014: 247). Max Weber otorite tiplerini açıklarken, bu tipler içerisinde liderlik anlayışını da ortaya koymuştur. Weber otorite tiplerini açıklamada çıkış noktası olarak "meşruiyet" ölçüsünü temel almıştır. Weber'e göre üç meşruiyet tipi vardır: Bunlar yasal otorite, geleneksel otorite ve karizmatik otorite tipleridir. Otoriteyi elinde bulunduran kişi bir üst değil, kişisel efendidir. Yönetilen halk ise, toplumun bir üyesi olmayıp, efendinin uyruğudur (Weber, 1995: 315-316).

Otoriter liderlik, çoğunlukla geleneksel toplumlarda görülmektedir. Otoriter lider, grubun ya da toplumun bütün işlerinin nasıl olacağına tek başına karar vermektedir (Tekarslan, 1989: 107). Otoriter liderlikle idare edilen toplumlarda kişilere ve onların düşüncelerine önem verilmez. Öte yandan, halk da yönetim konularını düşünmede kendini yetkili görmez (Közleme, 2013: 241-242).

Machiavelli, "Prens" adlı eserinde hükümdarın nasıl olması gerektiğini açıklar. Osmanlı'yı örnek göstererek, merkezi mutlak devletleri feodal devletlere göre üstün görür. Machiavelli'e göre, hiçbir yeteneğe, talihe ve yardıma ihtiyaç duymadan hükümdar olmanın tek bir yolu vardır: Cinayet ve merhametsizlik (Köktürk, 2011: 89). Otoriter liderlik tipinde tüm yetkiler liderde toplanmıştır ve genellikle her türlü karar lider tarafından alınmaktadır. Diğer bir deyişle, amaçların, planların ve politikaların belirlenmesinde astların ya da takipçilerin bir söz hakkı yoktur. Lider, emirlerine kayıtsız şartsız uyulmasını ve kendisine güven duyulmasını ister (Newstrom ve Davis, 1993: 227).

Otoriter liderlik ya da yönetim anlayışının çağın gerisinde kalmış ve terk edilmiş bir uygulama olduğunu düşünmek yanıltıcı olabilir. Otoriterlik, yönetim süreci içerisinde söz ve karar hakkının kimde olduğuyla ilgili bir kavramdır. Özellikle siyasi hayatta, güç ve yetkiyi ele geçiren yöneticilerin bir kısmının söz ve karar hakkı konusunda daha fazla otoriterleştiği daha sık gözlemlenen durumlardandır. Bugün gerek işletmeler bakımından gerek siyasi partiler bakımından ve gerekse devlet yönetimleri bakımından, ideal bir tip olarak nitelendirilmese de, otoriter liderlik tipinin halen uygulanma imkanı bulunmaktadır. Siyasi parti yandaşları içerisinde, özellikle de partide görev alma noktasına gelenlerin otoriter bir yönetim beklentisi içine girdikleri de gözlenen bir durumdur. Çoğu durumda, liderin otoriterliğinin onaylayıcısı bizzat sadık takipçileri olmaktadır.

Demokratik liderlik tipi, otoriter yönetimlerin işlevini ve geçerliliğini yitirmesinin ardından önce siyasi yönetim biçimlerinde ortaya çıkmış, daha sonra da işletme yönetimlerinde uygulama imkanı bulan bir yönetim anlayışı olmuştur. Siyasi örgütlerde demokratik liderlik tarzı, hem bir siyasi anlayış meselesi olmuş hem de parti örgütlenmesine bireylerin katılımını özendirici bir etken olmuştur.

Demokratik liderlik tarzına sahip lider, yalnızca kendi yetenekleriyle değil, astlarına da danışarak ve onların fikirlerini alarak iş yapar, onların planlama, karar verme ve örgütlenme faaliyetlerine katılmalarını teşvik eder (Thompson, 1998: 32). Demokratik liderlik tarzında, lider yönetim yetkisini izleyiciler ile paylaşma eğilimini taşır. İzleyiciler, takipçisi oldukları süreci etkileyen durumlar hakkında bilgilendirilmekte ve fikirlerini söylemeleri ve öneriler getirmeleri için lider tarafından cesaretlendirilmektedirler (Eren, 2004: 453).

Demokratik liderliğin diğer liderlik türlerinden en önemli üstünlüklerinden biri, her aşamasında meşruiyetini izleyicilerin rızasından

alması ve bunun kendisine verdiği geniş hareket imkanındır (Komsuoğlu, 2008: 69). Elcock da siyasi liderliği üç etki grubunun ürünü olarak görür: Bunların ilki, bulunulan makamın ona getirdiği güç ve etkidir. İkinci etki de, onu liderliğe getiren şartların ve olayların, onu etkilemeyi sürdürüyor olmasıdır. Üçüncü etki de, liderin kişisel özellikleri ve bunun etkileridir (Elcock, 2001: 62). Buradan hareketle, liderin gücünün sınırsız olmadığını, çevre ve takipçileriyle etkileşimle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Arklan'a göre demokratik liderlik, liderin egemenliğinin yasalara dayandığı ve liderin yönetme ve emretme işlevlerini akılcı kararlarla yaptığı bir liderlik biçimidir (Arklan, 2004: 22).

Siyasi partilerin olmadığı veya etkin olarak faaliyette bulunmadığı bir ülkede demokrasiden bahsetmek zordur. Ancak siyasi partilerin varlığı demokrasi için tek koşul değildir. Siyasi partilerin toplumla bütünleşmesi ve geniş tabanlı bir katılımın sağlanması için siyasi partilerin demokratik ölçütlere göre teşkilatlanması ve faaliyetlerini demokratik ölçütlere göre yürütmesi gerekir (Gökçe, 2013: 66).

Duverger'ye göre, bir parti örgütüne demokratik diyebilmek için parti yöneticilerinin, üyelerin tümü tarafından serbestçe ve gizli oylama yöntemiyle seçilmesi, parti programının genel kurulca belirlenmesi ve bu kurulda delegelerin parti üyelerini gerçek bir biçimde temsil etmesi, çeşitli eğilimlerin parti içinde bir arada bulunabilmesi ve çoğunluğu sağlayabilmek için bu eğilimlerin dürüstçe tartışılması gerekir. Tersine, eğer parti ileri gelenlerini merkez örgütü seçiyorsa ve merkez örgütü yerel örgütlere atamalar yapıyorsa, genel görüşün dışındaki bütün düşünce farkları kesinlikle reddediliyor ve bunları benimseyenler partiden uzaklaştırılıyorsa bu parti, merkezîyetçi bir partidir (Duverger, 1994: 38-40).

Demokratik rejimin tam anlamıyla işleyebilmesi, siyasi partilerin de kendi iç düzenlerinde demokrasi esaslarına uygun hareket etmelerini, siyasi parti liderlerinin de demokratik bir liderlik tarzı sergilemesini gerektirmektedir. Çünkü parti içi demokrasi, sadece siyasi partinin kendisini değil, tüm toplumu ilgilendirmektedir. Demokratik liderlik tarzı, diğer örgütlerden farklı olarak, demokratik bir siyasal hayata sahip toplumlarda siyasi parti denilen örgütsel yapılar için olması gereken bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Buna karşın birçok siyasi partide karşılaşılan durum, bu yaklaşımın tam tersi bir görüntü sergilemektedir. Parti içi demokrasi ile ilgili sorunlar bunun en somut yansımaları olup, demokratik liderlik tarzından sapmaya en önemli gerekçe, parti içi disiplin sorunları olarak gösterilmektedir.

Karizmatik liderlik tipinin kökeninde yer alan karizma kavramı, tanrı yardımı, tanrının lütfu anlamında kullanılan Yunanca bir sözcüktür. Karizmatik sıfatı ise, bazı otorite, iktidar ve meşruiyet biçimlerinin nitelenmesinde kullanılmaktadır. İlk Hıristiyanlığın terimlerinden alınmış olan karizma, ilk önceleri sadece dini vasfı olan kişiler için kullanılmaktaydı. Karizma ve

karizmatik terimlerini siyaset sosyolojisine kazandıranlar ise, Max Weber ve Ernst Troeltsch olmuştur (Közleme, 2013: 247).

Weber, karizma terimiyle, bir kişiyi olağan insanlardan ayıran ve onun aşkın, insan üstü, en azından bazı bakımlardan ayrıksı güçlere sahip sayılmasına yol açan özelliklerini anlatmaktadır. Bu özellikler sıradan insanlarda bulunmaz çünkü bunlar ilahi kaynaklıdır. Bir kişi bu özelliklere sahip olduğu zaman karizmatik lider sayılır. Kişisel olarak yasallaştırılan karizmatik lider, böylece kendini izleyenlerin oyu ile seçilir (Weber, 1995: 331, 389). Ancak Weber, kitlenin karar verme sürecine katıldığı klasik doğrudan demokrasi anlayışını reddeder. Weber'e göre bu küçük topluluklarda geçerli olabilir; çağdaş toplum için bütünüyle geçersizdir. Modern devlette liderlik, bir azınlığın ayrıcalığı olmalıdır. Bu modern zamanların kaçınılmaz bir özelliğidir (Giddens, 1992: 21).

Conger ve Kanungo, karizmatik liderliğin oluşmasında izleyicilerin önemli rol taşıdığı farklı aşamaların değişik boyutlarının bulunduğunu kaydederler. Bunlardan ilki, izleyenlerin yöneticinin statükoyu değiştirmeye karşı daha büyük isteğini algılamasıdır. İkincisi ise, takipçilerin ihtiyaçlarına, kısıtlamalara ve çevresel olanaklara lider tarafından duyulan yüksek hassasiyettir. Bu, karizmatik lidere olan cazibenin temelini inşa eden takipçilerin ihtiyaçlarını memnun etme potansiyelidir. Bu idealleştirilmiş yön, liderleri özenilen saygıyı hak eden insanlar olmaya ve takipçiler tarafından taklit edilmeye değer yapmaktadır (Conger vd., 2000: 748).

Karizmatik liderlik süreci, sadece liderin özellikleriyle ilgili bir süreç değildir. Bu süreçte, yandaşların liderle ilgili beklenti ve algıları da çok önemlidir. Weber de bu yargıyı şöyle vurgulamaktadır (Arklan, 2004: 95):

Karizmatik otoriteye sahip olan karizmatik liderin misyonu, onlara gönderildiğine inandığı kimseler tarafından tanınmazsa karizmatiklik iddiası çökmektedir. Lider bu kimseler tarafından kabul edilirse, kendisini kanıtlayarak yerini muhafaza edebildiği müddetçe, o kimselerin efendisi olmakta, ancak seçimlerde olduğu gibi hakkını o kimselerin iradesinden almamaktadır.

Karizmatik liderlik tipi, ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz koşullarda ortaya çıkma eğilimi yüksek olan bir siyasi liderlik tipidir. Türkiye örneğinde bakıldığında da, toplumsal olarak eğitsel, siyasi ve ekonomik açıdan, karizmatik liderlik tipine uygun bir sosyal ve siyasal ortam olduğunu görürüz. Seçmenlerin oy verme davranışında somut şekilde tezahürünü bulan bu durum, parti liderliği kavramını ve parti organizasyonlarını da buna göre şekillendirmiştir. Türkiye'deki siyasi partilerin daha çok lider partisi görünümüne sahip olması, parti içi örgütlenmede liderin aşırı etkinliği, seçmenin oy kullanırken partiye değil lidere ya da adaya bakma eğiliminin olması, bu durumun somut yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Dönüşümcü liderlik, ilk olarak Dawson'un "İsyan Liderliği" (1973) adlı çalışmasında belirtilmiştir. Sosyolojik bir tez olan "dönüşümcü liderlik"

kavramı daha sonra 1978 yılında James McGregor Burns tarafından geliştirilmiştir. Ona göre lider, örgüt üzerinde yüksek düzeyde moral, motivasyon ve performans yaratan kişidir. Burns'a göre modern organizasyonlarda yeni alanların yaratılması becerisine bir tek dönüşümcü liderlik sahiptir. Çünkü değişimin ustasıdır. Daha iyi bir gelecek tasarlar, öngörü sahibidir, vizyon oluşturur ve bu vizyonu etkin bir şekilde herkese benimsetir ve hayata geçirmek için istek uyandırır. Dönüşümcü liderler, çevrelerini değiştirebilen liderlerdir. Bu liderler çevresel durumlara tepki göstermez, aynı zamanda yeni bir çevre yaratırlar (Eraslan, 2014: 3-4).

Yukl'a göre, dönüşümcü lider, izleyenlerine saygı duyar, güvenir ve izleyenlerinin isteklerine cevap verecek davranışlarda bulunur. Güç kullanarak izleyenlerini etkilemekten kaçınır. Lider, işleri doğru yapmaktan ziyade doğru işleri yapmaya çalışır (Yukl, 1989: 213).

Burns, politik liderlik konusunda Weber'in ekonomik ve ekonomik olmayan otorite kaynağından ve Herbert A. Simon'un yönetsel öğretilerinden yola çıkarak dönüşümcü liderlik ve etkileşimci liderlik ayrımına gitmiştir. Etkileşimci lider tipinin yeni gelişen sosyal ve ekonomik şartlarda başarılı olamaması üzerine dönüşümcü liderlik kuramı ortaya atılmıştır (Allix, 2000: 10). Bass, dönüşümsel liderliği tamamlayıcı üç konudan söz etmektedir. Bunlar karizma, bireyselleştirilmiş düşünce ve entelektüel uyarıdır (Bass, 1985: 26). Conger'e göre, dönüşümcü liderliğin temelini, takipçilerin kendilerinden beklenenin ötesinde bir performans göstermeleri yönünde motive edilmeleri oluşturmaktadır. Bu durum liderin dönüşümü sağlaması, yani takipçilerinin tutum, değer ve inançlarını örgütsel değerlerle uyumlaştırması sonucu oluşmaktadır (Conger, 1999: 148). Takipçiler, lidere güven ve saygı duymakta, bunun sonucunda da üstün performans göstermektedirler. Çünkü takipçiler, ödüllendirilecekleri beklentisi ile değil, değerleri ile uyumlu olduğu için görevlerini yerine getirmektedirler (MacKeinze vd.; 2001: 116).

Dönüşümcü liderlik, yandaşların değerlerine ve beklentilerine verdiği önemin yanı sıra, özellikle toplumların yaşadığı bunalımlardan değişim ve hatta devrim yoluyla çıkışları bakımından da tarihsel anlamda önemli bir liderlik türüdür. Lenin, Mustafa Kemal Atatürk ve Ghandi gibi liderler yarattıkları dönüşümlerle, toplumsal olarak da büyük birer dönüşümcü liderlik öyküsü sergilemişlerdir.

Ekonomik ve sosyal olarak, gelişmekte olan ülkeler arasında sayılan Türkiye'de, gerek bu gelişim süreci gerekse batılılaşma anlayışının kurumlarda ve genel olarak ülke yönetiminde sürekli bir değişim ve dönüşüm isteği yaratması nedeniyle, sadece muhalefetteki partilerin değil iktidara gelen partilerin ve bu partilere liderlik eden isimlerin de mevcut sistem üzerinde bir değişim ve dönüşüm isteği ve programı sundukları görülmektedir. Ancak Türk halkı ve siyasetçilerinin değişim ve dönüşüm modeli, genellikle toptancı olmaktan ziyade istikrara dayalı bir değişim ve dönüşüm isteği şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Liderlik Beklentilerini Etkileyen Siyasi Faktörler

Toplumda bireylerin liderlik beklentileri üzerinde etkisi olan önemli faktörlerden bir grubu siyasi faktörler oluşturur. Bireylerin siyasi görüşleri, ideolojik eğilimleri, içinde buldukları siyasi ortam, bağlılık duydukları siyasi partinin özellikleri, ülkenin siyasi sisteminin özellikleri, içinde bulunulan siyasi gruplar gibi faktörler, bireylerin siyasi tercihleri ve davranışlarına etkide bulunmalarının yanında, siyasi liderle ilgili algılarını ve beklentilerini de etkilemektedir.

Toplumların tarihsel geçmişleri ve güncel **siyasi kültürel** özellikleri, bireylerin liderlik beklentileri üzerinde önemli ölçüde etki sahibi olabilmektedir. Öztekin'e göre, her siyasi kültür tipi, belirli bir siyasi yapı ile uygunluk arz eder. Örneğin, cemaatçi kültür, merkezîyetçi olmayan geleneksel siyasi yapıya denk düşmektedir. Buna karşılık tebaa kültürü daha çok merkezîyetçiliğin üstün olduğu despot bir yapıya uygun düşer. Katılımcı kültür ise, gelişmiş demokratik bir yapının türevidir (Öztekin; 2003: 193).

Vural'a göre, tek adama ya da lidere bağlı siyaset anlayışının yerleşik olduğu ve maalesef değiştirilemediği Türkiye gibi demokrasisi gelişmekte olan ülkelerde, doğal olarak tüm siyasi kararlar, yapılacak eylem planları ve kitlelerle gerçekleştirilecek siyasal iletişim de yine yalnızca lider odaklı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, parti, liderin çok arkasında kalmakta ve sadece liderin kararlarını bekleyen dev bir organizasyon haline dönüşerek atıl kalmaktadır (Vural, 2010: 155).

Bu noktada, ülkelerdeki siyasi kültür özelliklerini göz önünde bulundurarak kabaca ikili bir ayırım yapmak mümkündür: Otoriter-tutucu siyasi kültür ortamı ile demokratik-katılımcı siyasi kültür ortamının toplumlarda bir arada bulunduğunu görmek mümkündür. Bunların siyasi hayata yansımaları, siyasi liderlik beklentilerine de benzer biçimde etkisini gösterecektir. Otoriter siyasi kültür ortamı içindeki bireylerin siyasi davranışları ve siyasi liderlik beklentilerinin otoriterlik ve tutuculuk yönünde oluşması; demokratik siyasi kültür ortamı içindeki bireylerin siyasi davranışları ve liderlik beklentilerini ise demokratiklik, dönüşümcülük ve katılımcılık yönünde oluşması beklenebilir.

Liderlik beklentilerini etkileyen önemli siyasi faktörlerden biri de **ideolojiler** ve o ideolojilerde öngörülen yönetim anlayışı ve lider tipleridir. İdeolojiler, toplumların ya da toplumların içindeki belirli kesimlerin gereksinimlerine yanıt veren, kendi içinde tutarlı inanç sistemleridir. Her toplum kesimi, kendi ideolojisine uyan bir siyasi iktidarı yasal sayar ve ona baş eğmeyi doğal kabul eder (Kışlalı, 1987: 321-322).

Siyasi ideolojilerden **liberalizm**'in önemli isimlerinden Jean Jacques Rousseau'ya göre, en iyi çözüm halkın iktidarını doğrudan kullanmasıdır (Kışlalı, 1993: 77). Liberalizmin en önemli kuramcılarında biri olan John

Stuart Mill, halk egemenliğinden, temsile dayanan egemenliği anlamaktadır. Ona göre temsil vazgeçilmezdir (Schmidt, 2002: 93). Liberalizm için en uygun araç herhangi bir baskı ve zorun bulunmadığı gönüllü işbirliği ve özgürlük ortamıdır. İdeal olan, sorumlu bireyler arasında özgürce tartışmaya dayalı fikir birliğidir. Çoğunluğa boyun eğmeden fikir birliğini sağlamaktır. Toplumda düzenin devamı, dış yaptırımlar ve baskılar olmaksızın görüş birliği içinde işler (Freidman, 1988: 52). Liberalizmin demokratik bir yönetim sistemini öngördüğü ve bundan dolayı bu ideolojiye yakınlık duyan yandaşların da demokratik bir liderlik beklentisi içinde olmaları yaygın gözlenen bir olgudur. Ülke yönetiminden örgüt yönetimine kadar en çok faydanın demokrasi yönetimiyle elde edileceğini öngören liberalizme dayalı siyasi partilerin iç işleyişi ve lider-izleyici ilişkisinde demokratik yol ve yöntemlerin ön planda tutulması beklenen bir durumdur.

Sosyalizm'in öngördüğü siyasi anlayış her ne kadar eşitlikçi bir sistem ve dönüşümü hedeflese de, uygulanan siyasi politikalara bakıldığında, en çok başvurulan yöntemin zorlayıcı, baskıcı ve otoriter yönetim anlayışı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan bu ideolojiden etkilenen siyasi parti yandaşlarının, ülke ve siyaset şartları bakımından kimi zaman otoriter, kimi zaman dönüşümcü, kimi zaman da demokratik eğilimlerinin yükseldiği görülebilmektedir. Komünizm, özel mülkiyetin kaldırıldığı, devlet kontrolünde toplumsal mülkiyeti öngördüğü için, bunun gerçekleştirilmesinin yolunun da devrimden ve devrim sonrasında kurulacak proletarya diktatörlüğünden geçtiğini ifade etmektedir. Komünist partilerin işleyişi ise, otoriter bir yönetim ve liderlik anlayışı olup, komünist ideolojiye yakın yandaşların da otoriter beklentilerinin olmasını doğaldır. Sosyal demokrasi, her koşulda demokrasi yoluyla iktidara gelmesini ve demokratik yönetme ve araçların kullanımını öngörmesi nedeniyle, yandaşlarında demokratik liderlik beklentisinin oluşması beklenen bir durumdur. Sosyalizmde ise durum biraz karmaşıktır. Otoriter anlayıştan ileri demokrasiye kadar pek çok farklı görüş ve uygulama söz konusudur.

Katı **faşizmden**, ılımlı milliyetçiliğe kadar uzanan bir çizgi içinde bu yönetim anlayışının genel karakteristiği otoriter bir yönetim ve liderlik tarzına dayanmasıdır. Yönetilenlerin değil, bizzat yönetenlerin önemli olduğu bir yönetim anlayışıdır. Faşist düşüncenin temelinde, Descartes'dan Kant'a, Hegel'e kadar uzanan, insan aklına ve insanın bilinçli eyleminin koşulları değiştirebileceğine inanan bir felsefe çizgisine karşı tepki yatmaktadır. Bu tepkide yer alıp faşizmi belki de en çok etkileyen düşünür ise Nietzsche'dir. Ona göre, insanlık bir çöküş dönemindedir. Ancak en yetenekli insanlar, insancıl bir yaşama yükselebilirler. Öyleyse büyük çoğunluğun bu seçkin kesim için çalışması, ona boyun eğmesi zorunludur (Kışlalı, 1993: 109).

Faşizm ve milliyetçilikte liderlik beklentisi, genel olarak otoriter liderlik, bazı durumlarda da karizmatik liderlik şeklinde oluşmaktadır. Dolayısıyla bu partilerin yandaşlarında genel olarak otoriter beklenti oluşacağı söylenebilir.

Yandaşların liderlik beklentilerini etkileyen önemli siyasi etkenlerden biri de bizzat **siyasi partilerin örgütsel ve hukuki özellikleridir**. Partilerin örgütsel yapısının oluşumu, bu yapının oluşmasına zemin hazırlayan siyasi partiler mevzuatı, hem partilerde liderlik yapısının oluşumunu etkilemekte hem de yandaşların liderlik algılarının ve beklentilerinin şekillenmelerinde rol oynamaktadır.

Siyasi partilerde örgüt yapısı ve özellikleri, büyük bir önem taşımaktadır. Siyasi partilerin örgütsel özellikleri, bu partilerin faaliyetlerinin genel çerçevesini, üyeleri arasındaki dayanışmanın biçimini, parti liderlerinin seçim davranışlarını ve yetkilerini, genel merkez organlarının ve yerel birimlerin yetki ve sorumluluklarını, partinin çeşitli birimleri arasındaki dikey ve yatay örgütsel ilişkilerini, kısaca partinin çalışma düzen ve disiplinini ortaya koyar (Berberoğlu, 1997: 36) ve bu yönüyle parti genel başkanının liderlik algısı ve doğal olarak yandaşların liderlik beklentisi üzerindeki etkili bir kavram olarak karşıya çıkar. Zira, Duverger'in deyimiyle bir parti örgütü, üyelerinin faaliyetlerinin genel çerçevesini, bunlar arasındaki dayanışmaya verilen biçimi belirler. Liderin seçimini ve yetkilerini belirtir (Duverger, 1994: 37). Türkiye'de partilerde liderin gücü, örgüt yapısı özelliği bakımından çok önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır. Siyasi partilerin örgütsel yapısının liderliğe nasıl etkide bulunduğu, yandaşlarda da bunun ne tür bir beklentiye yol açtığı konusu açısından Türkiye'deki duruma bakılacak olursa, genellikle merkezîyetçi, otoriter ve hegemonik bir durumla karşı karşıya olduğu görülür.

Siyasi partilerin faaliyet alanını belirleyen hukuki mevzuat da, parti yönetimi, liderlik ve üye ilişkilerini çevreleyen önemli bir faktördür. Siyasete katılımdan genel başkan seçimine kadar bütün örgütsel süreçleri etkileyen hukuki sınırlar, parti içindeki liderlik mücadelesine ve yandaşlarına liderlik algı ve beklentisine etkide bulunmaktadır. Hukuki çerçeve, parti genel başkanının seçimi, delege seçimi, aday belirlenme usulleri, parti içi yönetim kademelerinde yapılan görevlendirme usulleri, parti genel merkezlerinin alt birimleri üzerindeki yetkileri gibi düzenlemelerden oluşur. Bunlar doğrudan, genel başkanın gücünü ve otoritesini ya da üyelerin parti kararları üzerindeki gücünü ilgilendirmektedir. Bu bakımdan, parti içindeki liderlik sürecinin işleyişi konusunda siyasi kültür, sosyoekonomik yapı kadar hukuki düzenlemeler de etki sahibidir (İlgar, 2002: 72).

Özellikle Türkiye'deki hukuki yapı ve uygulamalara bakıldığında, siyasi partilerdeki liderlik sürecinde yandaşların görüşlerinin, süreç içinde etkili olabilme şansının çok yüksek olmadığı görülmektedir. Böyle olunca da demokrat yapıya sahip partilerde bile liderlerin otoriterleştiği bir süreç ortaya çıkabilmektedir. Parti içinde görev almak, etkin olmak, kaynaklardan yararlanmak isteyen yandaşların da, bu yapı nedeniyle genel merkeze ya da lidere itaat ederek otoriterliğe katkıda bulunduğunu da eklemek gerekir.

Liderlik beklentilerini etkileyen önemli siyasi faktörlerden biri de **değişim isteği**dir. Genel olarak tüm dünyada ve özelinde Türkiye'de siyasi,

sosyal ve ekonomik çevre, hızlı bir değişim süreci içerisinde. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu değişimin hızı ve boyutu çok daha yüksek ve etkileyicidir. Söz konusu etkiden siyasi sistem de geniş ölçüde etkilenmektedir. Toplumlarda değişim ya da dönüşüm isteği, siyasi açıdan da önemli sonuçlar doğurmaktadır; bundan liderlik beklentileri de payını almaktadır. Bu değişime karşı, mevcut devlet ve siyasi parti yapılarının hantal kalması, toplumda ve partilerde de dönüşüm talebinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu da dönüşümcü liderlik beklentilerini yükselten bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de özellikle Turgut Özal’la başlayan dönüşüm çalışmaları, halihazırda süren bir talebe konu olmaktadır. Ekonomik, siyasi ve hukuki anlamda dönüşüm talebi, devlet için olduğu kadar bu değişime ayak uydurması beklenen siyasi partilerde de karşılık bulmaktadır.

Temel siyasi, ekonomik ve sosyal sorunların çözümü için, eski-mevcut düzenin yetersizliği, sıradan bir liderlik ve yönetim sürecini uygun bulmamakta ve dönüşümün gerçekleştirilmesi talebinin oluşmasına neden olmaktadır. 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yönetim anlayışının ve Erdoğan’ın liderlik anlayışının bir kısmı bu dönüşümü gerçekleştirme vaadine dayandığı gözlenmiştir. Erdoğan ve partisinin "Yeni Türkiye" sloganı ve dönüşüm vaadi, ana muhalefet partisi tarafından cevapsız bırakılmamış ve onlar da kendilerindeki dönüşümü tanımlamak için "Yeni CHP" sloganını kullanmışlardır.

Yukarıda da izah edildiği gibi, dönüşümcü liderlik, başlı başına bir liderlik türü olmaktan ziyade, bir geçiş dönemi, geçici liderlik tarzı olarak değerlendirilebilir. Türkiye örneğinde de dönüşümcü liderlik beklentilerinin daha çok destek bulmasının nedeninin, Türkiye’nin böyle bir dönüşüm süreci içinde olması olduğu söylenebilir.

Siyasi Partilerde Yandaşların Liderlik Beklentilerini Etkileyen Faktörler Üzerine Alan Araştırması

Araştırmanın Amacı

Literatürde liderlik sürecini açıklamaya çalışan çalışmaların neredeyse tamamı liderin özellikleri merkezli olarak gerçekleştirilmiştir. Oysa liderlik süreci, lider, izleyiciler, koşulların bir fonksiyonu olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu süreci anlamaya çalışırken, sadece bir faktör üzerinde durmak, eksik ve yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında, demokratik süreçlerin gelişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi, siyasi bilincin ve siyasi iletişim imkanlarının artması, izleyicilerin ve koşulların etkisini güçlendiren bir sonuç yaratmaktadır. Dolayısıyla siyasi partilerdeki liderlik sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından sürecin bu diğer unsurlarının da anlaşılması gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı, liderlik sürecinin tüm unsurlarının ve bu unsurlara etki eden sosyoekonomik ve siyasi faktörlerin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından anlamlı verilere ulaşmak olmuş, bu makale çerçevesinde, sadece siyasi faktörlere ilişkin veriler sunulmuştur.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın teorik kısımlarında ele alınan faktörler ve etkilerinin somut ve ayrıntılı verilerle desteklenmesi amacıyla ülke genelinde 35 farklı ilde anket çalışması uygulanmış, toplam 3250 anket formu SPSS ortamında analize tabi tutulmuştur. Anket yapılacak iller belirlenirken, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ve NUTTS sınıflandırmasına (kalkınma ajansı bölgelerine) uygun dağılım olmasına dikkat edilmiştir. Bu çerçevede, ülkemizin 7 coğrafi bölgesinden ve 26 kalkınma ajansından en az bir ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Her coğrafi bölgeden en az birkaç ile, kalkınma ajansı bölgelerinden ise bir tanesi dışında en az bir ile ulaşılmıştır. Böylece tüm Türkiye evrenini temsil edecek bir örnekleme ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Varsayımları

Siyasi parti yandaşlarının liderlik beklentilerini etkileyen faktörlerle ilgili araştırmanın ana varsayımları şunlardır:

Hipotez 1: Siyasi parti yandaşlarında karizmatik liderlik beklentisi daha yüksektir.

Hipotez 2: Siyasi partilerde yandaşların liderlik beklentileri siyasi faktörlerden etkilenmektedir.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmada, siyasi parti yandaşlarının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi özellikleri bağımsız değişkenler olurken; bu yandaşların otoriter, karizmatik, demokratik, dönüşümcü ve genel liderlik özellikleriyle ilgili beklentileri bağımlı değişkenler olarak belirlenmiş ve bu değişkenler arasında ilişki olup olmadığı, varsa ne ölçüde olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu makale çalışmasında, araştırmada elde edilen verilerden yandaşların siyasi özellikleriyle ilgili olanları aktarılmıştır.

Araştırmada sorulan sorular iki grupta toplanmıştır. Birinci grupta, katılımcıların sosyal, ekonomik ve siyasi özellikleriyle ilgili sorular sorulmuştur. İkinci grupta ise, çalışmada ele alınan otoriter, demokratik, karizmatik ve dönüşümcü liderlik özellikleri ve genel liderlik beklentileriyle ilgili sorular sorulmuştur. Sorular sistematik olarak karıştırılarak sorulmuştur.

Veriler SPSS programında işlenmiş ve değerlendirmeler bu kapsamda yapılmıştır. Anket formunda kullanılan sorulara güvenilirlik analizi yapılmıştır. Tüm sorulara uygulanan analizde yüzde 81 güvenilirlik tespit edilirken, liderlik beklentisi ile ilgili ikinci gruptaki soruların genel analizinde güvenilirlik oranı yüzde 87 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlar ölçüklerin güvenilir olduğunu göstermiştir. Değişkenler arasındaki ilişkinin tespiti için *Crosstab*, *Means*, *t-*

testi (*Independent-Samples T Test*) ve Anova testi (*One-Way Anova*) uygulanmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Görüşülenlerin yaşlarına göre dağılımlarına bakıldığında, genç yaş gruplarının daha ağırlıkta olduğu, ancak yine de dengeli bir dağılımın olduğu görülmektedir. Görüşen toplam 3250 kişinin yüzde 32,5'ini 18-25 yaş grubu, yüzde 17,3'ünü 26-30 yaş grubu, yüzde 13,3'ünü 31-35 yaş grubu, yüzde 15,9'unu 36-45 yaş grubu, yüzde 12,4'ünü 46-55 yaş grubu, yüzde 8,7'sini 56 ve üstü yaş grubu oluşturmaktadır.

Tablo 1. Görüşülenlerin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Sayısı	Geçerli Yüzde
18-25	1056	32,5
26-30	561	17,3
31-35	431	13,3
36-45	518	15,9
46-55	402	12,4
56-Üstü	282	8,7
TOPLAM	3250	100

Görüşülenlerin cinsiyete göre dağılımlarına bakıldığında, birbirine yakın ve dengeli bir oran olduğu görülmektedir. Görüşülenlerin yüzde 53,8'ini erkekler, yüzde 46,2'sini kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 2. Görüşülenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayısı	Geçerli Yüzde
Erkek	1747	53,8
Kadın	1503	46,2
TOPLAM	3250	100

Görüşülenlere liderlik beklentileriyle ilgili olarak 50 tane soru sorulmuş, bunların 10 tanesi otoriter liderlik, 10 tanesi demokratik, 10 tanesi karizmatik, 10 tanesi dönüşümcü, 10 tanesi de diğer liderlik özellikleriyle ilgili olarak karışık şekilde sorulmuştur. Liderlik özelliklerine ilişkin görüşülenlerin görüşleri beşli ölçekle sınırlandırılmış, "Kesinlikle katılmıyorum (1)"dan, "Kesinlikle katılıyorum (5)"a giden bir sıralamayla görüşler ölçülmüştür. Otoriter liderlik özellikleriyle ilgili beklentiyi ölçen 10 sorunun ortalama değerleri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 3. Görüşülenlerin Otoriter Liderlik Özellikleriyle İlgili Beklentilerinin Genel Ortalama Değerleri

Otoriter liderlik özellikleri	Ortalaması
Tek karar alıcı olması	2,95
Otoriter olması	4,05
Baskıcı ve saldırgan bir tavrı olması	2,18
Güçlü olması ve gücü paylaşmaması	2,91
Kararları bizzat kendisinin alması	2,94
Söylediği her sözün emir olarak algılanması	2,82
Mutlak itaati sağlaması	3,79
Temsil ettiği ideoloji ya da siyasi fikre sıkı sıkıya bağlı olması	4,22
Gerektiğinde gücünü, otoritesini sonuna kadar kullanması	4,15
Herşeyi kendisi ve yönetiminin kontrolü altında tutması	3,78
Otoriter liderlik özellikleriyle ilgili beklenti düzeyinin genel ort.	3,38

Görüşülenlerin otoriter liderlik özellikleriyle ilgili beklentileri genel olarak değerlendirildiğinde, siyasi parti genel başkanının otoriter, itaat edilen, ideolojik, kararlı ve kontrolü elinde tutan bir lider olması, ama baskıcı ve saldırgan olmaması istenmektedir.

Demokratik liderlik özellikleriyle ilgili beklentiyi ölçen 10 sorunun ortalama değerleri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 4. Görüşülenlerin Demokratik Liderlik Özellikleriyle İlgili Beklentilerinin Genel Ortalama Değerleri

Demokratik liderlik özellikleri	Ortalaması
Örgütsel kararları alırken daha çok tartışmaya izin vermesi	3,84
Katılımcılığa oldukça fazla önem vermesi	4,24
Her kararı oylama yöntemine dayalı olarak alması	3,85
Adayları belirlemede önseçim yöntemini kullanması	3,82
Yönetimi altındakilere yüksek düzeyde güven duyması	3,97
Herkesle diyaloga açık olması	4,38
Partinin ideolojisi dahil her şeyi tartışmaya açık olması	3,96
Güçten ve gücü kullanmaktan uzak durması	3,17
Örgüt içinde farklı oluşumlara ve kişilere serbest bir çalışma ortamı tanınması	3,64
Demokrasiyi ve demokratik yönetim anlayışını her şeyin önünde tutması	4,22
Demokratik liderlik özellikleriyle ilgili beklenti düzeyinin genel ort.	3,91

Görüşülenlerin demokratik liderlik özellikleriyle ilgili beklentileri genel olarak değerlendirildiğinde, görüşülenlerin demokratik liderlik tarzıyla ilgili algısının, tam demokrasinin uygulanmasına yönelik olduğudur. O kadar ki, demokratik

lider, gücü belli ölçüde kullanmalı ve adeta moderasyon yapan bir yönetici olmalıdır.

Karizmatik liderlik özellikleriyle ilgili beklentiyi ölçen 10 sorunun ortalama değerleri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 5. Görüşülenlerin Karizmatik Liderlik Özellikleriyle İlgili Beklentilerinin Genel Ortalama Değerleri

Karizmatik liderlik özellikleri	Ortalaması
Güçlü ikna kabiliyetine sahip olması	4,45
Akılcı bir yönetme ve emretme gücüne sahip olması	4,05
Etkileyici bir fiziki görünüme sahip olması	3,47
Kendisini takip edenlerde "kendini önemli görme" duygusu oluşturabilme	3,69
Kişisel cazibesinin olması	3,42
Sosyal yapıyla uyumlu bir dil kullanması	4,41
Kriz ve kargaşanın üstesinden gelmesi	4,45
Yandaşlarını peşinden sürükleyen etkileyici bir yapıya sahip olması	3,91
Allah vergisi bir yeteneğe sahip olması	3,60
Halkla benzer ümit, inanç ve beklentilere sahip olması	4,19
Karizmatik liderlik özellikleriyle ilgili beklenti düzeyinin genel ort.	3,96

Görüşülenlerin karizmatik liderlik özellikleriyle ilgili beklentileri genel olarak değerlendirildiğinde, güçlü ikna kabiliyetine sahip olmak, sosyal yapıyla uyumlu bir dil kullanmak, kriz ve kargaşanın üstesinden gelmek, halkla benzer ümit, inanç ve beklentilere sahip olmak gibi özelliklerin ön plana çıkarıldığı bir karizmatiklik anlayışına daha çok değer verdikleri görülmektedir. Karizmatik liderlik, görüşülenler ve Türk seçmenleri için değer verilen bir liderlik türüdür.

Dönüşümcü liderlik özellikleriyle ilgili beklentiyi ölçen 10 sorunun ortalama değerleri şu şekilde gerçekleşmiştir: Görüşülenlerin dönüşümcü liderlik özellikleriyle ilgili beklentileri genel olarak değerlendirildiğinde, Türk siyasetinde dönüşümcü liderlere olan sempatinin bu araştırma kapsamında da doğrulandığı görülmektedir. Tek parti ve liderin icraat yaptığı ve ülkeye çağ atlattığı algısı, Türk siyasetinde Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan örneklerinde de görülmektedir. Özellikle Özal'ın dilinden düşmeyen transformasyon kelimesi bunun en somut göstergesidir. Türk halkı, Menderes'i yollar ve altyapı dönüşümü; Demirel'i elektrik ve barajlarla; Özal'ı telekomünikasyon ve otoyollar; Erdoğan'ı duble yollar, yüksek hızlı tren, havaalanlarıyla simgeleşen dönüşümcü özellikleriyle simgeleştirmiştir.

Tablo 6. Görüşülenlerin Dönüşümcü Liderlik Özellikleri ile İlgili Beklentilerinin Genel Ortalama Değerleri

Dönüşümcü liderlik özellikleri	Ortalaması
İçerisinde bulunduğu zor şartlar altında en sağlıklı kararı verebilmesi	4,50
Değişim gücünü sağlayabilecek beyin ve yüreğe sahip olması	4,38
Yaptığı işle ilgili derin bilgi sahibi olması	4,47
Canlı ve enerjik olması	4,43
Yenilikçi olması	4,40
Devrimci bir düşünce, üstün bir imaj ya da ideale sahip olması	3,83
Vizyon sahibi olması	4,28
Temelde diğer insanlardan farklı olması	3,62
Toplumda tabu olarak görülen konuları dahi tartışabilmesi	3,93
Parti organizasyonu ile ilgili her şeyi değiştirebilme iradesi	3,86
Dönüşümcü liderlik özellikleriyle ilgili beklenti düzeyinin genel ort.	4,17

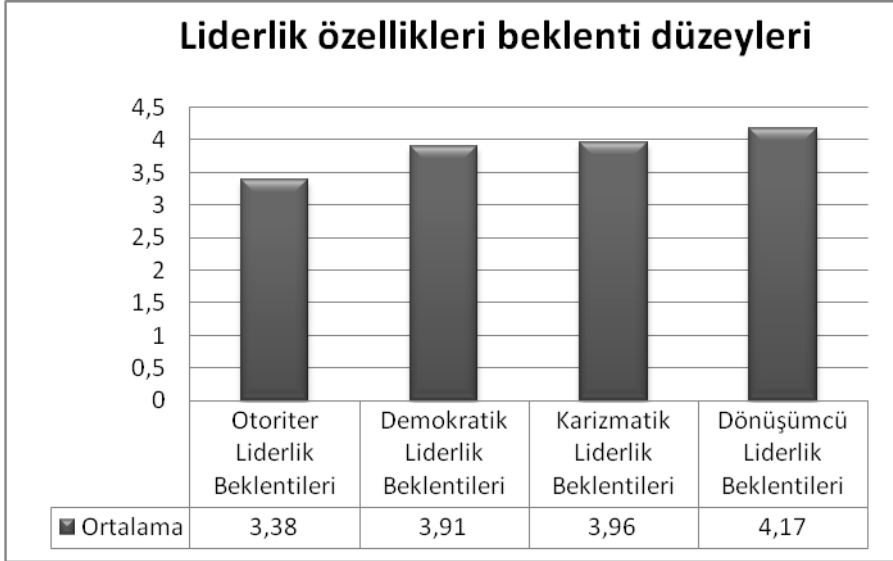
Görüşülenlerin diğer liderlik özellikleriyle ilgili beklentiyi ölçen 10 sorunun ortalama değerleri de şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 7. Görüşülenlerin Diğer Liderlik Özellikleri ile İlgili Beklentilerinin Genel Ortalama Değerleri

Diğer liderlik özellikleri	Ortalaması
Milliyetçi olması	3,89
Dindar olması	3,71
Atatürkçü olması	3,64
Partinin içinden gelmesi	3,95
İhtiyaçlara göre en uygun yollara (durumsal) başvurması	4,34
Ekonomi konusunda yeterli olması	4,17
Etnik ve kültürel farklılıklara karşı hoşgörülü olması	4,36
Çağdaş ve batı değerlerine uyumlu olması	3,94
Eşitlikçi bir toplumsal ve ekonomik anlayışa sahip olması	4,34
Serbest piyasanın gereklerine uygun görüşleri olması	4,01

Otoriter, demokratik, karizmatik ve dönüşümcü liderlik özellikleriyle ilgili görüşülenlerin beklentileri üzerinde yapılan değerlendirmeler sonucunda, araştırma kapsamında en çok olumlu beklentinin dönüşümcü liderlik özellikleri üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Dönüşümcü liderlik özellikleri ile ilgili beklentilerin ortalaması 4,17 olarak gerçekleşirken, ikinci sırayı 3,96 ortalama ile karizmatik liderlik özellikleri ile ilgili beklentiler aldı. Demokratik liderlik özellikleri ile ilgili beklentilerin ortalaması 3,91 olurken, otoriter liderlik özellikleri ile ilgili beklentilerin ortalaması 3,38 olarak gerçekleşmiştir.

Bu alt başlık altında incelenen liderlik türleriyle ilgili özelliklerin frekans dağılımıyla ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa, liderlik beklentileriyle ilgili dönüşümcü, karizmatik, demokratik ve otoriter liderlik beklentisi sıralaması yapılması mümkündür. Yani, görüşülenler en çok dönüşümcü liderlik beklentisi içindedirler.

Şekil 1. Görüşülenlerin Liderlik Özellikleri ile İlgili Beklenti Düzeyleri

Görüşülenlerin Siyasi Faktörleri ile Liderlik Beklentileri Arasındaki İlişki

Araştırmada görüşülenlerin siyasi faktörleri olarak; siyasi düşünce, yakın olunan siyasi parti, yakın olunan siyasi partiyle ilişki düzeyi, parti üyesi olup olmama, parti/lider bağlılığı, beğenilen lider, yakın olunan partinin liderine ilişkin memnuniyet düzeyi, görüşülenlerin kendilerine ilişkin liderlik algıları ve lidere verilen önem özellikleri ele alınmıştır.

Siyasi düşünce farklılığı ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, tüm liderlik türü özellikleriyle siyasi düşünce faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sağ siyasi görüşe sahip olanlarda otoriter ve karizmatik liderlik beklentilerinin; sol siyasi görüşe sahip olanlarda demokratik liderlik beklentisinin yüksek olduğu görülmektedir.

Yakın olunan siyasi parti ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, demokratik, otoriter ve karizmatik liderlik özellikleriyle yakın olunan siyasi parti faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu, dönüşümcü liderlik özellikleri için olmadığı

tespit edilmiştir. Ak Partililerde karizmatik ve dönüşümcü, MHP'lilerde otoriter, CHP ve HDP'lilerde ise demokratik liderlik beklentisinin diğer partililere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Görüşülenlerin Siyasi Düşünceleri ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Siyasi düşünce	OTORİTER	KARİZMATİK	DÖNÜŞÜMCÜ	DEMOKRATİK
Muhafazakar	3,47	4,12	4,23	3,95
Muhafazakar demokr.	3,27	4,12	4,22	3,89
Sağcı	3,52	4,05	4,19	3,90
Solcu	3,38	3,91	4,22	3,95
Ulusalçı	3,34	3,75	3,94	3,86
Atatürkçü	3,39	3,88	4,17	3,97
Milliyetçi	3,54	3,90	4,14	3,83
Liberal	2,96	4,19	4,13	3,98
Sosyal demokrat	3,02	3,89	4,14	3,95
Sosyalist	3,01	3,81	4,21	4,02
Diğer	3,24	3,96	4,03	3,78
<i>p</i>	,000	,000	,000	,000

Tablo 9. Görüşülenlerin Yakın Oldukları Siyasi Parti ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Siyasi parti	OTORİTER	KARİZMATİK	DÖNÜŞÜMCÜ	DEMOKRATİK
AK Parti	3,39	4,05	4,18	3,89
CHP	3,34	3,88	4,16	3,94
MHP	3,57	3,96	4,17	3,88
BDP/HDP	3,16	3,89	4,15	3,95
<i>p</i>	,000	,000	,624	,011

Tablo 10. Görüşülenlerin Yakın Oldukları Siyasi Partiyle İlişki Düzeyi ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

İlişki düzeyi	OTORİTER	KARİZMATİK	DÖNÜŞÜMCÜ	DEMOKRATİK
Millitan	3,43	4,06	4,13	3,87
Üye	3,42	4,02	4,18	3,95
Taraftar	3,26	3,91	4,12	3,83
Seçmen	3,39	3,96	4,18	3,92
<i>p</i>	,001	,009	,038	,002

Yakın olunan siyasi partiyle ilişki düzeyi farklılığı ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, tüm liderlik türü özellikleriyle siyasi partiyle ilişki düzeyi faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Militalarda otoriter ve

karizmatik, üyelere ise dönüşümcü ve demokratik liderlik beklentisinin diğer yandaş türlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Parti üyeliği ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler arasındaki ilişkiye yönelik t-testi analizine göre, tüm liderlik türü özellikleriyle siyasi düşünce faktörü arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 11. Görüşülenlerin Siyasi Parti Üyeliği ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Parti Üyeliği	OTORİTER	KARİZMATİK	DÖNÜŞÜMCÜ	DEMOKRATİK
Evet	3,35	3,99	4,14	3,89
Hayır	3,38	3,96	4,18	3,91
p	,360	,249	,144	,427

Parti/lider bağlılığı ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, demokratik, karizmatik ve dönüşümcü liderlik özellikleriyle parti/lider bağlılığı faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu, otoriter liderlik özellikleriyle olmadığı tespit edilmiştir. Lider bağlılığı yüksek olanlarda karizmatik; parti bağlılığı yüksek olanlarda demokratik liderlik beklentisinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Görüşülenlerin Parti/Lider Bağlılığı ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Parti /Lider Bağlılığı	Otoriter	Karizmatik	Dönüşümcü	Demokratik
Partimle ilişkim aynı şekilde devam eder	3,37	3,95	4,19	3,96
Partimi pasif şekilde desteklerim	3,40	3,91	4,11	3,88
Liderim nereye giderse oraya giderim	3,39	4,03	4,17	3,84
Partimle ilişkim sona erer, ne partimi ne liderimin yeni partisini desteklerim	3,39	3,97	4,17	3,74
p	,751	,002	,032	,000

Görüşülenlerin beğendiği siyasi liderin liderlik beklentilerine etkisi konusu incelendiğinde, **beğenilen liderin, liderlik beklentilerini** etkilediğini söylemek mümkündür. Beğenilen lider ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler ilişkisine yönelik Anova analizine göre, tüm liderlik türü özellikleriyle beğenilen lider faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Erdoğan'ı beğenenlerin karizmatik ve dönüşümcü liderlik, Bahçeli'yi beğenenlerin otoriter, Kılıçdaroğlu ve Demirtaş'ı beğenenlerinse demokratik liderlik beklentilerinin diğer liderleri beğenenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Görüşülenlerin Beğendiği Lider ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Beğenilen Lider	Otoriter	Karizmatik	Dönüşümcü	Demokratik
Recep Tayyip Erdoğan	3,40	4,05	4,19	3,89
Kemal Kılıçdaroğlu	3,39	3,88	4,17	3,95
Devlet Bahçeli	3,61	3,94	4,12	3,87
Selahattin Demirtaş	3,14	3,88	4,17	3,95
<i>p</i>	,000	,000	,035	,010

Görüşülenlerin yakın oldukları partinin lideriyle ilgili memnuniyet düzeyinin liderlik beklentilerine etkisi konusu incelendiğinde, **lider memnuniyeti ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler** arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, tüm liderlik türü özellikleriyle lider memnuniyeti faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Lider memnuniyeti yüksek olanların karizmatik, olmayanların demokratik liderlik beklentilerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Görüşülenlerin Lider Memnuniyeti ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Lider Değişimi	Otoriter	Karizmatik	Dönüşümcü	Demokratik
Çok daha iyi olur	3,47	3,95	4,22	3,97
Daha iyi olur	3,35	3,93	4,12	3,93
Kararsızım	3,32	3,92	4,13	3,88
Bundan iyi olmaz	3,34	4,03	4,23	3,96
Hiç iyi olmaz	3,50	4,02	4,19	3,83
<i>p</i>	,000	,000	,000	,000

Görüşülenlerin kendileriyle ilgili liderlik algı ve değerlendirmelerinin liderlik beklentilerine etkisi konusu incelendiğinde, **özliderslik algısı ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler** arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, otoriter, karizmatik ve dönüşümcü liderlik özellikleriyle özliderslik algısı faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu, demokratik liderlik özellikleriyle olmadığı tespit edilmiştir. Özliderslik algısı yüksek olanların karizmatik ve dönüşümcü liderlik beklentilerinin; düşük olanların otoriter liderlik beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Görüşülenlerin "Bir siyasi partide liderin ne kadar önemli olduğunu düşünüyorsunuz?" sorusu sorulmuş, bu soruya verdiği cevaplar, liderliğe verilen önem bakımından çarpıcı sonuçlar ortaya koymuştur. Lidere verilen önem ile liderlik özellikleriyle ilgili beklentiler arasındaki ilişkiye yönelik Anova analizine göre, tüm liderlik türü özellikleriyle lidere verilen önem faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Lidere verilen önemin, bütün liderlik türleri için etkili bir faktör olduğu görülmüştür.

Tablo 15. Görüşülenlerin Özliderlik Algısı ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Kendinizde lider özelliği görüyor musunuz?	Otoriter	Karizmatik	Dönüşümcü	Demokratik
Evet kesinlikle	3,43	4,06	4,22	3,90
Biraz	3,32	3,95	4,15	3,92
Kararsızım	3,41	3,96	4,16	3,91
Düşünmüyorum	3,35	3,92	4,16	3,92
Hiç olmadığını düşünüyorum	3,47	3,89	4,16	3,88
p	,001	,000	,029	,839

Tablo 16. Görüşülenlerin Lidere Verdiği Önem ile Liderlik Beklenti Ortalamaları

Lidere verilen önem	Otoriter	Karizmatik	Dönüşümcü	Demokratik
Çok önemli	3,39	4,01	4,23	3,92
Önemli	3,34	3,84	4,03	3,88
Kararsızım	3,39	3,87	4,01	3,86
Önemsiz	3,23	3,74	3,92	3,85
Hiç önemi yok	3,15	3,62	3,78	3,72
p	,043	,000	,000	,021

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, siyasi partilerde yandaşların liderlik beklentilerinin ne yönde oluştuğunu, bu beklentilerin hangi siyasi faktörlerden nasıl ve ne yönde etkilendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma kapsamında siyasi liderlik türleri ve özellikleri, siyasi parti yandaşlarının siyasi özellikleri incelenerek, yandaşlarda hangi siyasi liderlik türüyle ilgili ve ne yönde beklenti oluştuğu hususu incelenmiştir.

Siyasi partilerde hedef, daha çok sayıda seçmenin oyunu alarak iktidar olmak, ideoloji, program ve politikaları doğrultusunda ülke yönetiminde etkin olmaktır. Siyasi partilerin sadece örgütün değil ülkenin yönetimiyle ilgili hedeflere sahip olması, onu örgütün sınırlarından ziyade tüm toplumsal yapının sınırlarında faaliyet göstermeye yöneltmektedir. Bu durum, siyasi parti genel başkanının, sıradan bir yönetici olması seçeneğini doğal olarak ortadan kaldırmakta, diğer örgütlerden daha fazla liderlik özellikleri sergilemek durumunda bırakmaktadır. Yani, siyasi parti genel başkanı doğal olarak lider yönetici olmak durumundadır.

Siyasi partilerin ideolojik, örgütsel ve yapısal özelliklerine bağlı olarak belli liderlik türlerine daha uygun ortamların bulunduğu belirtilebilir. Bunun yanında, çevresel koşullar ve yandaşların çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi özellikleri, o siyasi partilerde oluşacak liderlik beklentilerine yön vermektedir. Ülkelerin farklı koşulları, siyasi partilerin yapısal ve hukuksal özellikleri, yandaşların yakın oldukları ideolojiler, siyasi partiyle ilişki

düzeyleri, lider/parti bağıllık düzeyleri, özliderlik algıları gibi özelliklerin parti yöneticilerine yönelik liderlik beklentilerini farklılaştırdığı görülmektedir.

Siyasi liderlik beklentileri bakımından belki de en önemli etki sahibi faktörler siyasi faktörlerdir. Genel olarak siyasi faktörlerin etkisi incelemesinde, dokuz siyasi faktörün genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa, üye olarak görev alıp almama faktörü dışında tüm bu siyasi özelliklerin liderlik beklentilerine etkilerinin araştırmanın varsayımlarında öngörülen yönde gerçekleştiği görülmüştür. Bu bakımdan "*Hipotez 2: Siyasi partilerde yandaşların liderlik beklentileri siyasi faktörlerden etkilenmektedir.*" şeklinde öngörülen varsayımın frekans değerleri, çapraz karşılaştırmalar ve anova testi sonucu geçerlilik kazandığı söylenebilir.

Siyasi liderlik tipleriyle ilgili beklentilere bakıldığında da, beklenen durum karizmatik liderlik beklentisinin en yüksek değerlere sahip olmasıydı. Araştırma verilerine göre, bunun doğrulanmadığı, en yüksek beklentisinin dönüşümcü liderlik yönünde gerçekleştiği, sonra sırasıyla karizmatik, demokratik ve otoriter liderlik beklentilerinin sıralandığı görülmüştür. Bu bakımdan, "*Hipotez 1: Siyasi parti yandaşlarında karizmatik liderlik beklentisi daha yüksektir.*" şeklinde öngörülen varsayımın geçerlilik kazanmadığı görülmüştür. Yani, Türk halkı dönüşümcü lider istemektedir.

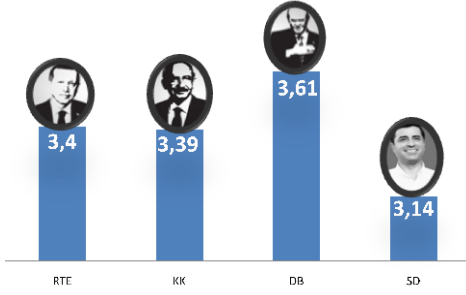
Mevcut siyasi liderler ele alındığında, en beğenilen lider R.Tayyip Erdoğan olurken, Erdoğan karizmatik ve dönüşümcü liderlik ortalaması en yüksek lider olmuştur. En çok beğenilen ikinci lider olan Selahattin Demirtaş ise Kemal Kılıçdaroğlu ile birlikte demokratik liderlik ortalaması en yüksek lider olmuştur. En az beğenilen lider olan Devlet Bahçeli ise otoriter liderlik beklenti ortalaması en yüksek lider olmuştur.

Genel bir değerlendirme yapılırsa, siyasi liderliğin partiler açısından önemli bir faktör olduğu, siyasi liderlik özellikleriyle ilgili beklentilerin siyasi faktörlerden önemli ölçüde etkilendiği görülmüştür. Liderlik sürecinin sadece liderin değil, koşullar ve yandaşların özellikleriyle de etkilenen bir süreç olduğu tespit edilmiştir.

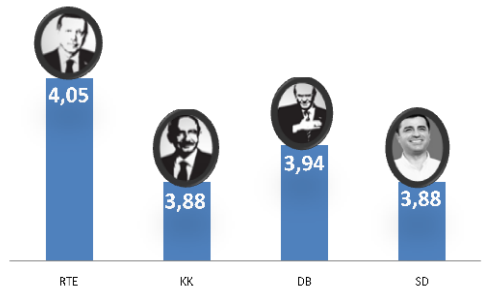
Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, "siyasi partiler için liderlik sürecinin sadece liderin özelliklerine bağlı olmadığı", yandaşların ve koşulların etkisinin ortaya konulmuş olmasıdır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, liderlik süreci, sadece lider ve liderin özellikleriyle değil, sürecin diğer unsurları olan izleyiciler (yandaşlar) ve koşullarla birlikte ele alınmıştır. Araştırma, yandaşların beklentileri ve partilerle yandaşları kuşatan koşulların etkisini ortaya koyarak, liderlik süreciyle ilgili önemli veriler elde edilmesini sağlamıştır.

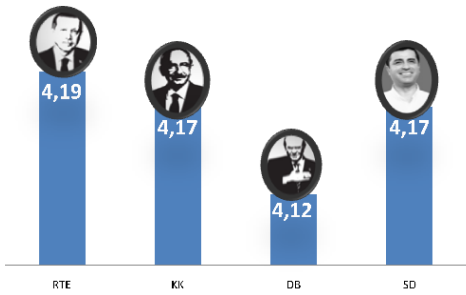
OTORİTER LİDER BAHÇELİ

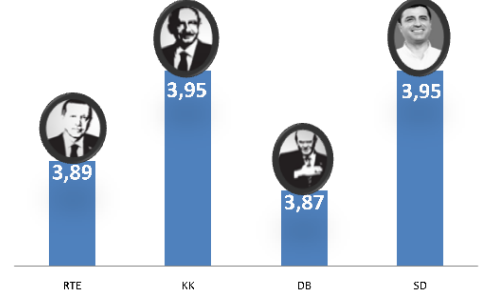
KARİZMATİK LİDER ERDOĞAN

DÖNÜŞÜMCÜ LİDER ERDOĞAN

DEMOKRATİK LİDERLER KILIÇDAROĞLU-DEMİRTAŞ

Şekil 2. Görüşülenlerin Siyasi Liderlerle İlgili Liderlik Tarzı Beklenti Ortalamalarının Dağılımı

Çalışmayla, siyasi parti yandaşları açısından, siyasi faktörlerin, liderlik beklentilerini etkiledikleri görülmüş olup, siyasi partiler açısından bu sonucun dikkate alınması ve liderlik sürecinin yönetilmesinde göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında görüşülen siyasi parti yandaşlarında en yüksek beklentinin dönüşümcü liderlik yönünde olduğu tespit edilmiştir. Bu Türkiye'deki siyaseti ve siyasi partilerin karşı karşıya bulunduğu algı ve beklentiler açısından önem taşıyan bir sonuçtur. Türkiye'de, örneklem bağlamında, toplumda bütün özellikler bakımından en yüksek beklentinin dönüşümcülük yönünde çıkması, partiler açısından belirlenecek stratejiler ve liderlik sürecinin yönlendirilmesi açısından önemli bir öngörü sunmaktadır.

Siyasi partiler açısından liderlik sürecinin başarıyla yönetilmesi açısından, bilimsel bulgularla planlı bir şekilde hareket edilmesinin öneminin yüksek olduğu söylenebilir. Liderlik süreci için, yandaşların beklentilerinin nasıl olduğu, ne yönde ve nasıl değiştiği, buna etki eden faktörlerin neler olduğunun tespiti, takibi ve buna karşı strateji ve taktik geliştirilmesinin

büyük önem taşıdığı, tüm bunlar yapılırken de hem bilimsel olarak çalışmanın hem planlı hareket etmenin başarıyı arttıran bir olgu olacağı söylenebilir.

Siyasi partilerin toplumdaki eğilimlerin değişimini takip ederek, parti liderliği sürecini ve söylemleri bununla uyumlu hale getirmesi, başarıları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu süreci, sadece genel başkanın özellikleri ve insiyatifine bırakmanın, siyasi partiler açısından birçok sorunu ortaya çıkarabileceği görülmektedir. Liderlik süreci, parti genel başkanıyla birlikte bizzat parti yönetimi ve danışmanları tarafından bilimsel, planlı ve tutarlı olarak yönetilmesi halinde, partiler açısından çok daha olumlu sonuçları ortaya çıkarabilecektir.

Kaynakça

- Allix, M.N., (2000), "Transformational Leadership, Democratic or Despotic?", *Educational Management & Administration*, 28(1), s. 7-20
- Arklan, Ü., (2004), "Siyasi Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Bal, H., (2014), "Siyaset Teorisinde Otorite Kavramı", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol.9/2, Winter, s. 247-255
- Bass, B.M., "Leadership: Good, Better, Best", *Organizational Dynamics*, Winter 1985, Vol. 13 Issue 3, 26-40
- Berberoğlu, G.N., (1997), *Siyasi Parti Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları, No: 108, Eskişehir.
- Burns, J., (1979), *Leadership*, Harper and Row, New York.
- Conger, J.A. – Kanungo, R.N. – Menon, S.T., (2000), "Charismatic Leadership and Follower Effects", *Journal of Organizational Behavior*, 21, s.747-767
- Conger, J.A., (1999), "Charismatic and Transformational Leadership in Organization: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", *Leadership Quarterly*, C.: 10, No: 2, s. 145-170
- Dean, D., (2004), "A Faustian Pact? Political Marketing and the Authoritarian Personality", *Journal of Public Affairs*, Vol. 4, No.3, s. 256-267
- Duverger, M., (1994), *Siyasal Rejimler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Edinger, L.J., (1976), "Editors Introduction", *Political Leadership in Industrialized Societies*, ed: Lewis J. Edinger, New York, Robert E. Krieger Publishing Company
- Elcock, H., (2001), *Political Leadership*, Edward Elgar Publishing Lim., Cheltenham.
- Eraslan, L., (2014), "Liderlikte Post-Modern Bir Paradigma: Dönüşümcü Liderlik", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (<http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/168/168>)
- Eren, E., (2004), *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, Beta Yay., İstanbul.
- Freidman, M., (1988), *Kapitalizm ve Özgürlük*, çev. Doğan Erbek, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A., (1992), *Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji*, çev. Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, Ankara.
- Gökçe, A.F., (2013), "Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye", *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Kasım, Yıl: 5, Sayı: 9, s. 65-79
- Ilgar, Y., (2002), "Türkiye'de Siyasi Partilerdeki Merkezîyetçi Yapılanmaya Etki Eden Etmenler ve Merkezîyetçi Yapılanmanın Siyasal Demokrasi Açısından Olumsuz Sonuçları", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi), Isparta.
- İslamoğlu, H., (2002), *Siyaset Pazarlaması Toplam Kalite Yaklaşımı*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kellerman, B. (ed.), (1986), *Political Leadership: A Source Book*, University of Pittsburg Press, Pittsburgh.
- Kışlalı, A.T., (1993), *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, Ankara.

- Kışlalı, A.T., (1987), *Siyaset Bilimi*, A.Ü.Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, No: 9, Ankara.
- Komsuoğlu,A., (2008), *Siyasal Yaşamda Bir Lider Süleyman Demirel*, Bengi Yayınları, İstanbul.
- Köktürk, A.,(2011), "Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı", *Journal of Security Strategies*, Sayı: 13, s. 73-97
- Közleme, O., (2013), "Liderlik, Siyasal Otorite Tipleri ve Karizma", *Toplum Bilimleri Dergisi*, Ocak, C. 7(13), s. 239-250
- MacKenzie, S.B. – Podsakoff, P.M. - Rich, G.A., (2001), "Transformational and Transactional Leadership and Salesperson Performans", *Academy of Marketing Science*, c. 29, No: 2, s. 115-134
- Newstrom, W.J. - Davis, K., (1993), *Organizational Behavior (Human Behavior at Work)*, McGrand Hill Inc.
- Özkan, A., (2004), *Siyasal İletişim*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Öztekin, A., (2003), *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Palmer, J., (2002), "Smoke and Mirrors: Is That The Way It Is? Themes in Political Marketing", *Media, Culture&Society*, Vol.24, s. 245-363
- Polat, C. - Külter, B., (2008), "Genç Seçmenler Gözüyle Siyasal Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 1-31
- Schmidt,A.G., (2002), *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, çev. M.Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara.
- Sitembölükbaşı, Ş., (2004), "Isparta'da Seçmenlerin Parti Tercih Nedenleri Üzerine Bir Araştırma: 1995, 1999 ve 2002 Genel Seçimleri Karşılaştırması", *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi (8)*, s. 156-176
- Tekarslan, E., (1989), *Sosyal Psikoloji*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Thompson, B.L., (1998), *Yeni Yöneticinin El Kitabı*, çev. V.Diker, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Tucker, R.C., (1981), *Politics as Leadership*, University of Missouri Press, Columbia.
- Vural, A.M., (2010), "Parti İçi Demokrasi ve Siyasal İletişime Katkıları", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Aralık, Sayı: 13, s. 147-162
- Weber, M., (1995), *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, çev. Özer Ozankaya, İmge Kitabevi, Ankara.
- Weber, M., (1996), *Meslek Olarak Siyaset*, çev. Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, N., (2002), *Türkiye'de Siyasetin Yeni Biçimi: Liderler İmaj Medya*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Yukl, G., (1989), *Leadership in Organizations*, Prentice Hall, New Jersey.
- Zaccaro, S.J. et al., (1991), "Leadership and Social Intelligence: Linking Social Perceptiveness and Behavioral Flexibility to Leader Effectiveness", *The Leadership Quarterly*, Vol.2, s. 317-342